

رویکردهای نوین در مدیریت ورزشی

دوره ۲، شماره ۶، پاییز ۱۳۹۳

ص ص: ۳۲ - ۲۳

معرفی شاخص‌ها و فرایند ارزیابی میزان توسعه‌یافتگی ورزشی استان فارس

آرزو اسماعیلی^{۱*} - ناهید اتقیا^۲ - محمد جوادی‌پور^۳

۱. کارشناس ارشد رشته مدیریت ورزشی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. ۲. استادیار گروه مدیریت ورزشی، دانشگاه الزهراء،

تهران، ایران. ۳. استادیار گروه مدیریت ورزشی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۱/۰۴، تاریخ تصویب: ۱۳۹۴/۰۴/۲۹)

چکیده

هدف از این پژوهش، ارائه شاخص‌های مورد نیاز به منظور ارزیابی مسیر توسعه ورزش استان فارس بود. به این منظور پژوهشگر با استفاده از منابع موجود، به بررسی شیوه‌های جمع‌آوری شاخص‌های مورد نیاز پرداخت و سپس با توجه به منابع و داده‌های در دسترس، به شیوه توصیفی و با مرور منابع مختلف، شاخص‌های بالقوه در زمینه ارزیابی توسعه‌یافتگی ورزش استان فارس را ارائه کرد. سپس با استفاده از روش کیفی و با بررسی سند توسعه ورزش استان فارس، از طریق بررسی اهداف کلان اداره کل ورزش و جوانان استان فارس، ۲۰ شاخص به منظور بررسی فرایند توسعه ورزش این استان، انتخاب شد و از طریق تحلیل اطلاعات به دست آمده، مشخص شد سیاستگذاران ورزش این استان، بر مؤلفه مشارکت اجتماعی بیش از دیگر مؤلفه‌ها تأکید دارند. مؤلفه‌های دیگر نیز به ترتیب شامل اطلاع‌رسانی، دسترسی، مشارکت بانوان، داوطلبی، آموزشی-علمی و ساختاری-سیاسی‌اند.

واژه‌های کلیدی

ارزیابی، استان فارس، توسعه‌یافتگی، توسعه‌یافتگی ورزشی، شاخص.

مقدمه

به دلیل نفوذ ابعاد مختلف ورزش در جامعه، از آن به عنوان یکی از شاخص‌های مهم توسعه اقتصادی-اجتماعی یاد می‌شود و موفقیت‌های ورزشی را به‌ویژه در بعد قهرمانی، برابر با توسعه شاخص‌های اقتصادی-اجتماعی می‌دانند (۵). همچنین سهم ورزش در اقتصاد ملی، رابطه مستقیم با میزان سرمایه‌گذاری‌های انجام گرفته در بخش ورزش دارد (۶).

بر اساس تعریف دیکشنری آکسفورد، توسعه «رشد تدریجی در جهت پیشرفته شدن و قدرتمند شدن» و مفهومی کیفی است که در برابر «رشد» قرار می‌گیرد.

توسعه ورزش ملی، بخشی مهم از توسعه اقتصادی-اجتماعی ملی است، چراکه به دلیل قرار داشتن ورزش در بطن جامعه، سرمایه‌گذاری در این بخش، دستاوردی فراتر از نتایج ورزشی با خود به همراه خواهد داشت. به همین دلیل گراتن^۱ و همکاران (۲۰۰۵) معتقدند هدف اصلی سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های ورزشی در شهرها طی ۲۰ سال گذشته، جذب گردشگر، ترغیب سرمایه‌گذاران خارجی و تغییر وجهه شهر است (۱۰). رواج ورزش همگانی موجب افزایش نشاط اجتماعی و بهره‌وری ملی و ارتقای ورزش قهرمانی موجب زباز شدن نام ملت‌هاست. از این رو دستاوردهای توسعه ورزش ملی، دایره‌ای گسترده دارد و موجب رونق اقتصادی و شکوفایی اجتماعی می‌شود (۵)، به طوری که بر اساس تحقیقات، راه‌های اثرگذاری یک رویداد بزرگ ورزشی مثل مسابقات کشورهای مشترک‌المنافع در گلاسکو در سال ۲۰۱۴، رشد اقتصادی، افزایش مشارکت ورزشی، بالا رفتن حس غرور و هویت و برنامه‌های ماندگار است (۱۲).

مدیریت موفق در هر زمینه‌ای، نیازمند وجود اهداف مشخص و قابل دسترسی است. به منظور تحقق توسعه

ورزش در سطح کشور نیز باید نیازها و اهدافی که مدیران ملزم به انجام آنها هستند، واضح و مشخص باشد.

همچنین باید ابزاری نیز برای ارزیابی این اهداف در اختیار سیاستگذاران باشد که براساس آن و مقایسه نتایج با استانداردهای تعیین شده، میزان تحقق اهداف از قبل تعیین شده را بسنجند (۱). زیاری (۱۳۸۸) معتقد است ارزیابی، چارچوبی را برای تحلیل‌ها فراهم می‌آورد و شامل اصول‌سنجی، اقداماتی که در مقایسه با برنامه‌های جایگزین به کار می‌روند و تنظیم شواهد و مدارک است (۳).

به نظر شولنکورف^۲ (۲۰۱۲) برنامه‌های «ورزش برای توسعه» چارچوبی کل‌نگر ولی انعطاف‌پذیر را ارائه می‌کند که عدم تجانس فرهنگی و تنوع برنامه‌ها را در نظر گرفته است، درحالی‌که نحوه اجرا را شکل می‌دهد، ارزیابی را جهت می‌بخشد و برنامه‌ریزی‌های آینده طرح‌های توسعه را تشویق می‌کند (۱۳). کولتر^۳ (۲۰۱۰) بیان می‌دارد که «ورزش برای توسعه» به منظور کمک به فرایندهای گسترده‌تر توسعه، نیازمند عینیت بخشیدن به لفظ «ورزش برای توسعه» و نگاه ضمنی به ورزش، در نظر گرفتن تحقیقات و ارزیابی در قالب برنامه‌های منطقه‌ای توسعه است (۹).

مروری بر آثار موجود در زمینه ارزیابی توسعه‌یافتگی در زمینه‌های مختلف، نشان‌دهنده دغدغه پژوهشگران این حوزه‌ها برای رسیدن به درک شفاف از وضعیت توسعه‌یافتگی در این زمینه‌های مشخص دارد. برای مثال علی زنگی‌آبادی و محمود اکبری (۱۳۸۹) با سنجش میزان توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان فارس (۲) و زیاری (۱۳۷۹) نیز با ارزیابی میزان توسعه‌یافتگی فرهنگی استان‌های کشور با استفاده از شیوه تآکسونومی عددی، مناطق مختلف جامعه خود را در سطوح مختلف توسعه‌یافتگی دسته‌بندی کردند (۴).

2 . Schulenkorf
3 . Coalter

1 . Gratton

براساس نظر بوردیو^۱ (۱۹۷۸) ورزش می‌تواند حوزه‌ای در نظر گرفته شود که پویایی، منطق، قانونگذاری و تاریخ مربوط به خودش را داراست (۸). این حوزه، از جامعه‌ای که جزء آن است، مستقل می‌باشد. بنابراین صادقی آرانی و میر غفوری (۱۳۸۹) در پژوهشی میزان توسعه‌یافتگی ورزشی استان‌های مختلف کشور را بررسی کردند و با استفاده از شیوه تاکسونومی عددی به این نتیجه رسیدند که تنها استان سمنان از نظر زیرساخت‌ها و امکانات ورزشی در سطح استان‌های برخوردار از امکانات و بیش از ۹۳ درصد استان‌ها در سطح محروم قرار داشتند (۵). اما این پژوهش تک‌بعدی است، درحالی‌که برای درک صحیح از میزان توسعه‌یافتگی ورزش یک منطقه، باید به ابعاد مختلف آن توجه شود.

محقق در این پژوهش بر آن است تا با شناسایی شاخص‌های مناسب و در صورت لزوم طراحی شاخص‌های مورد نیاز در برخی حوزه‌ها، به بررسی توسعه‌یافتگی ورزشی استان فارس بپردازد تا به اطلاعات دقیق برای برنامه‌ریزی منطقی و یافتن ارتباط بین لایه‌های مختلف نفوذ ورزش در این استان دست یابد و در نتیجه، درک شفاف‌تری از میزان توسعه ورزش در قسمت‌های مختلف فارس به دست آورد. این شناخت می‌تواند به مدیران در جهت برنامه‌ریزی متعادل در ناحیه‌های مختلف جامعه مورد نظر و در بخش‌های کمتر توسعه‌یافته ورزش و شناسایی حوزه‌های اثرگذار ولی مهجورمانده آن کمک کند.

در تلاش برای تصاحب منابع مالی و انسانی محدود دولت‌ها، ورزش برای متقاعد کردن مدیران نسبت به نقش اثرگذار خود در جامعه، نیازمند سیستمی به‌منظور طبقه‌بندی و ارزیابی اطلاعات لازم برای مشخص شدن میزان نیاز مناطق مختلف به اقدامات زیرساختی، فرهنگی

و ... است، به‌طوری‌که لورمور^۲ (۲۰۰۸) معتقد است آثار دانشگاهی نه‌تنها به نقش ورزش در توسعه و تسهیل برنامه‌های اجتماعی و اقتصادی نپرداخته‌اند، بلکه از ارزیابی مؤثر آنها نیز غفلت کرده‌اند (۱۱). این در حالی است که نیاز به تدوین و ارزیابی برنامه‌های توسعه ورزش در جوامع حاضر حس می‌شود. بررسی تحقیقات بین‌المللی به‌منظور به‌دست آوردن شاخص‌هایی دقیق برای اندازه‌گیری توسعه‌یافتگی ورزشی از جمله طرح بررسی شاخص‌های اندازه‌گیری تأثیرات برنامه‌های اجتماعی ورزشی بر بومیان استرالیا در سال ۲۰۰۲، نشان می‌دهد که برای دستیابی به شاخص‌های مناسب با هر جامعه، باید مطالعاتی منطبق بر پیشینه فرهنگی و شرایط اقتصادی و اجتماعی همان جامعه انجام گیرد (۷). در صورت وجود چنین شاخص‌هایی می‌توان نحوه ارتباط و میزان توسعه‌یافتگی ورزش را در یک جامعه بررسی کرد و براساس نتایج به‌دست‌آمده، توسعه ورزش را با توجه به کمبودها و منابع موجود، مدیریت کرد.

روش تحقیق

این تحقیق به‌صورت توصیفی و کیفی به گردآوری و معرفی شاخص‌های مورد نیاز ارزیابی توسعه‌یافتگی ورزشی پرداخته و شاخص‌های اثرگذار در حیطه توسعه‌یافتگی ورزش را معرفی می‌کند. سپس با استفاده از سند توسعه اداره کل ورزش و جوانان استان فارس، شاخص‌های مورد نیاز ارزیابی مسیر توسعه ورزش فارس، براساس اهداف کلان این اسناد و با استفاده از شیوه "تصمیم‌گیری منطقی محدود" به‌کار گرفته شد. در این روش، با استفاده از تعداد مشخصی از شاخص‌های منطبق بر اهداف تعیین‌شده، شاخص‌های مورد نیاز، انتخاب شده

و با بررسی این شاخص‌ها، نحوه اولویت‌بندی آنها مشخص می‌شود.

به دلیل مفهوم چندبعدی توسعه، به طور دقیق امکان پذیر نیست و ممکن است شاخصی قابلیت قرار گرفتن در دسته‌های دیگری را نیز داشته باشد.

نتایج و یافته‌های تحقیق

شاخص‌های به دست آمده: پس از بررسی اسناد و آثار موجود داخلی و خارجی، شاخص‌های به دست آمده به دو دسته کلی تقسیم شدند:

الف) شاخص‌های شناخته شده ارزیابی توسعه یافتگی ورزشی: این دسته از شاخص‌ها، اطلاعاتی هستند که تاکنون نیز از سوی نهادهای ورزشی، برای ارزیابی میزان توسعه و پیشرفت در یک یا چند حوزه ورزش، به کار رفته‌اند. چنین شاخص‌هایی را می‌توان در آثاری که «توسعه ورزش» و «توسعه از طریق ورزش» را بررسی کرده‌اند، یافت.

ب) شاخص‌های ارزیابی توسعه یافتگی در رشته‌های دیگر: این دسته متغیرهایی هستند که در زمینه ارزیابی توسعه یافتگی در رشته‌های مختلف به کار رفته‌اند که استفاده از آنها مطابق با نیاز حوزه ورزش، ابعاد مغفول مانده توسعه ورزش را نشان می‌دهد. پس از جمع‌آوری شاخص‌ها، به منظور سهولت در استفاده از آنها، دسته‌بندی مطابق با تعریف توسعه، در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی انجام گرفت. هرچند مرزبندی دقیق شاخص‌ها

شاخص‌های ارزیابی توسعه اقتصادی

در بحث تأثیرات اقتصادی ورزش، شاخص‌های به دست آمده را می‌توان مانند جدول ۱ دسته‌بندی کرد:

اشتغال: اشتغال‌زایی، یکی از مهم‌ترین دغدغه جوامع است. در صورت شناسایی ظرفیت‌ها و برنامه‌ریزی مناسب، «ورزش» می‌تواند به صورت مستقیم و غیرمستقیم، بر اقتصاد اثر بگذارد، که یکی از شیوه‌های اثرگذاری آن، ایجاد اشتغال است.

تأثیر ورزش بر GDP: هر درآمد حاصل از ورزش، به طور مستقیم یا غیرمستقیم بر اقتصاد منطقه تأثیر می‌گذارد.

تأثیر ورزش بر GNP: درآمدهای حاصل از ورزش هر منطقه، علاوه بر تأثیر بر اقتصاد منطقه، اقتصاد کشور را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. برخی از شاخص‌های مورد نیاز برای سنجیدن تأثیرات مذکور، در جدول ۱ ذکر شده‌اند:

جدول ۱. شاخص‌های ارزیابی توسعه اقتصادی ورزش

اشتغال	تأثیر ورزش بر GDP	تأثیر ورزش بر GNP
تعداد شاغلان واحدهای صنعتی، کارگاه‌های کوچک و متوسط تولیدات ورزشی	درآمد نهایی حاصل از اماکن ورزشی، تولید کالا و خدمات ورزشی منطقه	درآمدهای حاصل از فعالیت‌های ورزشی (شامل تبلیغات، حق پخش تلویزیونی...
تعداد شاغلان در بخش فروش و توزیع تولیدات ورزشی	درآمدهای حاصل از فروش کالا و خدمات در بازارهای فروش	درآمد حاصل از گردشگری ورزشی**
تعداد مربی و بازیکن حرفه‌ای* فعال	درآمد حاصل از گردشگری ورزشی منطقه	درآمد نهایی حاصل از تولید کالا و خدمات ورزشی
تعداد شاغلان در بخش اداری ورزش	درآمدهای حاصل از فعالیت‌های ورزشی منطقه	سهم ورزش از واردات کل کشور
تعداد تعاونی‌های فعال در زمینه ورزش	میزان سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در ورزش منطقه	سهم ورزش از صادرات کل کشور

* بازیکنان حرفه‌ای باید حداقل دارای دو ویژگی درآمد ماهانه و سالیانه مشخص و قراردادهای ثبت شده در هیأت‌های استان باشند.
** درآمد مکان‌های ورزشی توریست‌پذیر، درآمد هتل‌ها و محل‌های اقامتی در مجاورت اماکن مذکور و ...

شاخص‌های ارزیابی توسعه اجتماعی - فرهنگی

در این قسمت، میزان دسترسی و مشارکت مردم در ورزش و نحوه جذب و نگهداری آنها در محیط‌های ورزشی مورد تأکید قرار می‌گیرد. شاخص‌های ارزیابی توسعه این بخش را می‌توان به صورت مؤلفه‌های زیر در جدول ۲ دسته‌بندی کرد:

مؤلفه مشارکت اجتماعی: در این بخش، مشارکت بخش‌های مختلف جامعه مورد نظر در ورزش سنجیده می‌شود تا از این طریق میزان نفوذ ورزش در لایه‌های مختلف جامعه به دست آید.

مؤلفه دسترسی و فراهم بودن زیرساخت‌ها: از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مشارکت مردم، میزان فراهم بودن امکانات برای ورزش کردن است که در سنجش آنها، شاخص‌هایی با توجه به سطح منطقه و با نسبت جمعیتی متناسب به کار می‌روند.

مؤلفه آموزشی-علمی: این بخش، شامل اطلاعات مورد نیاز در زمینه آموزش و ترویج ورزش است.

مؤلفه اطلاع‌رسانی: از مهم‌ترین ابعاد توسعه که در ارزیابی‌های توسعه‌یافتگی ورزشی مغفول واقع شده، توجه به ابزارهای مؤثر در امر ترویج ورزش است که اغلب زیرمجموعه حوزه‌های دیگر است و برای جمع‌آوری اطلاعات، باید به نهادهای مربوطه مراجعه کرد.

مؤلفه مشارکت زنان: این دسته از شاخص‌ها، نشان‌دهنده میزان حضور بانوان و سهم آنها از ورزش منطقه است. طبیعی است که هرچه جامعه‌ای به‌ویژه از نظر فرهنگی، توسعه‌یافته‌تر باشد، به مشارکت بانوان اهمیت بیشتری خواهد داد.

مؤلفه داوطلبی: مفهوم «داوطلبی» که در سال‌های اخیر اهمیت زیادی پیدا کرده، نشان‌دهنده میزان تمایل مردم یک منطقه به فعالیت‌های اجتماعی است و از نشانه‌های توسعه فرهنگی-اجتماعی آن است. با توجه به مفهوم و ماهیت «بسپج»، عضویت در کانون بسپج ورزشکاران نیز، از شاخص‌هایی است که می‌تواند در این قسمت استفاده شود.

جدول ۲. شاخص‌های ارزیابی توسعه ورزش در بعد اجتماعی - فرهنگی

مشارکت اجتماعی	دسترسی و فراهم بودن زیرساخت‌ها	آموزشی - علمی
تعداد ورزشکاران سازمان‌یافته در سازمان‌های مختلف	سرانه فضای ورزشی سرپوشیده و روباز و تجهیزات ورزشی	نسبت مربی به ورزشکار و معلم ورزش به دانش‌آموز
تعداد بیمه‌شدگان ورزشی	نسبت جمعیت ورزشکار روستایی به شهری	نسبت دانشجویان تربیت بدنی به کل دانشجویان
تعداد جشنواره‌های ورزش همگانی و تفریحی	تعداد ایستگاه ورزش همگانی به نسبت جمعیت	تعداد هنرستان‌های دارای رشته تربیت بدنی
میزان مشارکت زنان و مردان در ورزش‌های همگانی و تفریحی	تعداد هیأت‌های ورزشی فعال ناحیه به کل هیأت‌های ورزشی کشور	تعداد همایش، کارگاه و طرح‌های تحقیقاتی با موضوع ورزش
مشارکت زنان	داوطلبی	اطلاع‌رسانی
نسبت ورزشکاران، مربیان و داوران زن به کل ورزشکاران، مربیان و داوران	نسبت داوطلبان ثبت‌شده به کل جمعیت	شمارگان نشریات، کتاب‌ها، کتابچه‌ها و ... توزیع‌شده و منتشرشده در زمینه ورزش در منطقه
نسبت بودجه اختصاص‌یافته به ورزش بانوان به کل بودجه ورزش منطقه	نسبت اعضای بسپج ورزشکاران به کل داوطلبان بسپج منطقه	نسبت پخش و تولید برنامه‌های ورزشی به کل برنامه‌های صداوسیما استان مربوط
نسبت جایگاه‌های مدیریتی بانوان به مردان در نهادهای رسمی ورزشی	تعداد اماکن وقف‌شده ورزشی	سرانه کتاب‌های ورزشی در کتابخانه‌های منطقه
نسبت اماکن ورزشی و باشگاه حرفه‌ای فعال اختصاصی بانوان به کل	تعداد کانون‌های هواداری و هواداران ثبت‌شده باشگاه‌های ورزشی	تعداد سایت‌های ثبت‌شده ورزشی به کل پایگاه‌های رسمی منطقه

مؤلفه موفقیت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی:

دستاوردهای بین‌المللی یک منطقه را نشان می‌دهد.

مؤلفه مدیریت: این بخش از شاخص‌ها به بررسی

موضوعاتی می‌پردازد که به‌طور مستقیم ناشی از عملکردهای مدیریتی است.

ارزیابی توسعه سیاسی - ساختاری: در این قسمت

به شاخص‌هایی پرداخته می‌شود که بیانگر موقعیت و وجهه یک منطقه است. نحوه دست یافتن به این موفقیت‌ها نیز مهم است. به همین دلیل سیستمی که در این راه به‌کار می‌رود نیز باید ارزیابی شود. این دسته از شاخص‌ها را نیز همان‌طور که در جدول ۳ نیز آمده است، به‌طور کلی می‌توان به دو دسته تقسیم کرد.

جدول ۳. شاخص‌های ارزیابی توسعه ورزش در بعد سیاسی - ساختاری

مؤلفه موفقیت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی	مؤلفه مدیریت
تعداد مسابقات برگزار شده در سطوح مختلف به ازای کل جمعیت	نسبت بودجه ورزش منطقه به کل بودجه منطقه مورد نظر
تعداد مدال‌های کسب‌شده در سطوح مختلف به ازای جمعیت	تعداد کرسی‌های بین‌المللی کسب‌شده به ازای جمعیت

* حاکمیت تعالیم دینی و فرهنگ ملی؛ * توسعه

ورزش همگانی؛ * توسعه ورزش قهرمانی؛ * توسعه منابع

انسانی؛ * توسعه امکانات و زیرساخت‌ها؛ * توسعه منابع

مالی؛ * کمک به توسعه ورزش حرفه‌ای

به‌منظور دستیابی به هر یک از اهداف کلان مذکور،

اقدامات راهبردی نیز از سوی این اداره کل، در نظر گرفته

شده است که به‌طور خلاصه در زیر و در جدول‌های ۴، ۵

و ۶ نمایش داده می‌شود:

شاخص‌های مورد نیاز به‌منظور تعیین فرایند**توسعه ورزش استان فارس**

با بررسی ارزش‌های محوری برنامه راهبردی ورزش استان فارس مشخص شد که در این برنامه، ارزش‌های محوری این سازمان، به شرح زیر است:

* رعایت ارزش‌های اسلام؛ * وجود تفکر برنامه‌مداری؛

* آموزش برای همه؛ * حفظ کرامت انسان؛ * وجود

نگرش سیستمی؛ * وجود مدیریت تحول‌گرا؛ * اعتقاد به

کار گروهی

همچنین در این برنامه، از موارد زیر، به‌عنوان اهداف

کلان نام برده شده است:

جدول ۴. توسعه ورزش قهرمانی

تعداد رشته‌ها و مدال‌های کسب‌شده و تیم‌های حاضر در لیگ‌های کشور	تعداد ورزشکاران مدال‌آور بین‌المللی، عضو تیم ملی و دعوت‌شده	تعداد طرح‌های حمایت‌شده، استعدادیابی و نخبه‌پروری ورزش قهرمانی
تعداد دوره‌های آموزشی ارتقای سطح آموزشی هیأت‌ها و باشگاه‌های ورزشی	میزان پخش برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی در مورد ورزش قهرمانی به ساعت	میزان سرانه توسعه و مشارکت بخش‌های دولتی و غیردولتی در ورزش قهرمانی

جدول ۵. توسعه ورزش همگانی

افزایش تعداد ورزشکاران شهری و روستایی و عشایری	تعداد طرح‌های پژوهشی حمایت‌شده در زمینه توسعه ورزش همگانی	افزایش جشنواره، همایش عمومی، هیات‌ها و انجمن‌های فعال ورزش همگانی
تعداد ایستگاه‌های ورزش همگانی و مراکز مشاوره تغذیه	میزان پخش برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی در مورد ورزش همگانی و سلامت به ساعت	میزان اعتبار و سرمایه‌گذاری و مشارکت بخش دولتی و غیردولتی در ورزش همگانی

جدول ۶. کمک به توسعه ورزش حرفه‌ای

تعداد باشگاه‌ها و تیم‌های ورزشی حرفه‌ای	تعداد رشته‌ها و ورزشکاران حرفه‌ای	میزان اعتبار ورزش حرفه‌ای
تعداد تیم‌های حاضر در لیگ‌های حرفه‌ای کشور	تعداد شاغلان در باشگاه‌های ورزشی	میزان پخش برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی در مورد ورزش حرفه‌ای به ساعت

غیردولتی در توسعه زیرساخت‌ها- افزایش سرانه فضای

ورزشی بانوان و ...

* توسعه سرمایه‌های انسانی: افزایش اعتبارات

توسعه منابع انسانی- بهبود ساختار سازمانی- افزایش

اجرای برنامه‌های ارتقای شهروندمداری- افزایش

پژوهش‌های کاربردی و ...

برای دست یافتن به مسیر توسعه ورزش استان فارس،

پس از انطباق بین اهداف و شاخص‌های به‌دست‌آمده،

مشخص شد شاخص‌های جدول ۷ باید ارزیابی شوند:

* حاکمیت ارزش‌های دینی و فرهنگ ملی در

ورزش استان: افزایش برنامه‌های دینی و اخلاقی، مسابقات

فرهنگی و کتابخوانی- افزایش سمینار، نمایشگاه و

انتشارات فرهنگی، افزایش جشنواره‌های فرهنگی ورزشی-

برنامه‌های ویژه محلات آسیب پذیر، مبارزه با دوپینگ،

مقابله با آسیب‌های اجتماعی- افزایش تعداد کاپ‌های

اخلاق به‌دست‌آمده در مسابقات- افزایش مراسم تجلیل از

پیشکسوتان و قهرمانان- توسعه پایگاه‌های بسیج

ورزشکاران و ...

* توسعه منابع مالی: افزایش کل اعتبارات و

درآمدهای اداره کل از طریق جذب منابع مالی دولتی و

غیردولتی

* توسعه امکانات و زیرساخت‌ها: افزایش مقدار

سرانه فضای ورزشی- رشد جذب مشارکت‌های دولتی و

جدول ۷. شاخص‌های نهایی به‌منظور ارزیابی توسعه‌یافتگی ورزشی استان فارس

تعداد جشنواره‌های ورزش همگانی و تفریحی	نسبت بودجه ورزش منطقه به کل بودجه منطقه مورد نظر	تعداد طرح‌های تحقیقاتی با موضوع ورزش	نسبت جمعیت ورزشکار روستایی به شهری
تعداد کتاب‌ها، کتابچه‌ها و ... در ارتباط با ورزش منتشرشده در منطقه	نسبت باشگاه‌ها و اماکن ورزشی فعال بانوان به کل باشگاه‌ها و اماکن ورزشی	نسبت ورزشکاران عضو بسیج ورزشکاران به کل داوطلبان بسیج منطقه	تعداد کارگاه‌های آموزشی برگزارشده در زمینه ورزش از سوی نهادهای ورزشی و علمی
شمارگان کتاب‌ها، کتابچه‌ها و ... توزیع‌شده در ارتباط با ورزش	میزان تولید برنامه رادیویی در ارتباط با ورزش به ساعت	تعداد ایستگاه‌های ورزش همگانی به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر	میزان مشارکت زنان و مردان در ورزش‌های همگانی-تفریحی
سرانه کتاب‌های ورزشی در کتابخانه‌های منطقه	تعداد باشگاه‌ها و اماکن ورزشی به نسبت کل جمعیت	نسبت تعداد مربی آموزش‌دیده به جمعیت	تعداد شاغلان در بخش اداری ورزش
سرانه فضای ورزشی سرپوشیده	سرانه فضای ورزشی روباز	میزان تولید برنامه تلویزیونی در ارتباط با ورزش به ساعت	تعداد تیم‌های ورزشی حرفه‌ای فعال

بحث و نتیجه گیری

یافته‌های تحقیق نشان داد که از میان حداقل بیست شاخص معرفی شده برای ارزیابی توسعه‌یافتگی ورزش استان فارس، براساس اهداف ارائه شده، پنج شاخص، بر مؤلفه مشارکت اجتماعی تأکید دارند. همچنین پنج شاخص دیگر از این مجموعه، مؤلفه اطلاع‌رسانی را ارزیابی خواهند کرد. مؤلفه فراهم بودن زیرساخت‌ها و امکان دسترسی نیز با داشتن چهار شاخص در این فرایند سهم خواهد بود. از مؤلفه آموزشی-علمی و مشارکت بانوان و داوطلبی هر کدام به ترتیب دو، یک و یک شاخص، در این فرایند به کار گرفته خواهد شد. دو شاخص باقی‌مانده نیز شاخص‌هایی هستند که به ارزیابی توسعه ساختاری-سیاسی می‌پردازند و هر دو، مربوط به مؤلفه مدیریت می‌شوند.

نگاهی اجمالی به دسته‌بندی مذکور نشان می‌دهد که اغلب این شاخص‌ها در زمره شاخص‌های اجتماعی-فرهنگی‌اند. این مسئله از چند جنبه قابل تأمل است. اول اینکه ماهیت توسعه ورزش، به عنوان یک امر اجتماعی-فرهنگی به طور ناخودآگاه از سوی مدیران ورزش این استان پذیرفته شده است. تأکید بر این دسته از اهداف، گویای این است که مشارکت عموم مردم در ورزش، به صورت یک اصل در برنامه‌ریزی‌ها، مورد توجه قرار می‌گیرد. همچنین نشان می‌دهد که این حوزه، نیازمند کار و برنامه‌ریزی دقیق است و اصولاً مسیر دست یافتن به توسعه، از دل اجتماع می‌گذرد. از سوی دیگر، تأکید بیش از اندازه بر این بعد از توسعه‌یافتگی ورزش، سبب شده است که از بعد بسیار مهم دیگر یعنی جنبه اقتصادی ورزش، که در اغلب کشورهای دنیا، از اولویت‌های سرمایه‌گذاری دولت‌هاست، غفلت شود. این در حالی است که ورزش، ظرفیت بالایی در ایجاد اشتغال دارد و می‌تواند در ابعاد مختلف اقتصادی بررسی شود.

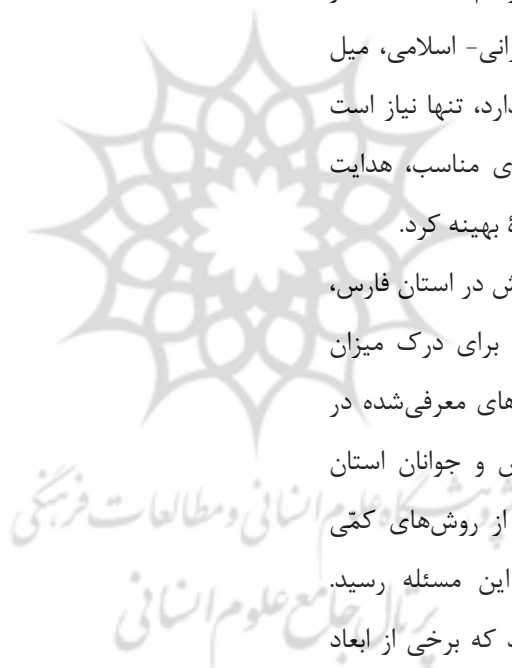
براساس نتایج، بعد ساختاری-سیاسی نیز، نیازمند تقویت بیشتر است که یکی از راه‌های آن، تلاش برای تصاحب کرسی‌های بیرون از استانی در رده‌های مدیریتی فدراسیون‌ها و سازمان‌های بین‌المللی است. به دلیل اثرگذاری مستقیم مدیران و کنندگان نهادهای مذکور بر مسائلی همچون میزان جذب اعتبار، تخصیص امکانات، گرفتن میزبانی مسابقات مختلف و غیره ...، کسب چنین جایگاه‌هایی می‌تواند به توسعه بیشتر ورزش فارس کمک کند. نکته مهم دیگر، سهم مؤلفه «اطلاع‌رسانی» در شاخص‌های ارائه شده است. این مسئله بیانگر درک مدیران از اهمیت آگاهی‌بخشی به افراد به منظور جذب آنها به ورزش است. در حقیقت آنها پذیرفته‌اند که فرهنگ‌سازی، زیربنای توسعه است و این نکته‌ای مثبت به شمار می‌آید.

وجود چهار شاخص از مؤلفه «فراهم بودن و دسترسی به امکانات» در میان شاخص‌های نهایی، گویای این است که فارس همچنان دچار کمبود سرانه فضای ورزشی بوده و توسعه اماکن، یکی از دغدغه‌های مهم مدیران این استان است.

اختصاص تنها یک شاخص به بخش بانوان، نکته دیگر حائز اهمیت این ارزیابی است. در تفاوت بین ورزش بانوان و مردان و شرایط نامناسب آن در جامعه، تردیدی نیست، اما انتظار می‌رود در استانی که بانوان آن از نظر معرفی ورزشکار به تیم‌های ملی، در جایگاه دوم پس از استان تهران قرار دارد، این تفاوت کمتر باشد. بنابراین چنانچه در سطح ملی، برنامه جدی در این زمینه وجود ندارد، نیاز است حداقل مسئولان استانی، به منظور ایجاد رابطه برد-برد از این بخش از ورزش حمایت ویژه‌ای داشته باشند تا از افتخارآفرینی‌های مکرر سال‌های اخیر بانوان فارس، کاسته نشده و وجهه آن مخدوش نشود.

سنجیدن حوزه‌های مهم و اثرگذار مغفول‌مانده در ورزش و همچنین حوزه‌هایی که بین نهادهای ورزشی و دیگر سازمان‌ها مشترک است، پیش برویم. بدین ترتیب با مشخص شدن حوزه‌های اثرگذار و با توجه به ماهیت متقابل شاخص‌ها و فرایند سیاستگذاری، می‌توان امیدوار بود که سیاستگذاری‌های کلان ورزش، دقیق‌تر و کارآمدتر انجام گیرد.

دو مؤلفهٔ دیگر که در این ارزیابی بررسی می‌شوند، «آموزشی-علمی» و «داوطلبی» است. اهمیت آموزش علمی و اصولی در پیشرفت هر مقوله‌ای، نیاز به توضیح ندارد، اما در بعد جذب داوطلبان به ورزش، نگاهی متفاوت مورد نیاز است. در کشورهای توسعه‌یافته، استفاده از داوطلبان در برنامه‌های مختلف ورزشی، مسئله‌ای است که به‌خوبی تبیین شده به‌طوری‌که زمانی‌که دولت انگلیس اعلام کرد برای برگزاری المپیک ۲۰۱۲ به ۷۰ هزار نیروی داوطلب احتیاج دارد، بیش از ۱۰۰ هزار نفر برای این کار ثبت‌نام کردند. این مسئله نشان می‌دهد که در این کشورها، با شیوه‌های مناسب، زمینهٔ همراهی مردم با دولت در برگزاری رویدادهای بزرگ فراهم شده است. در کشور ما نیز به‌دلیل فرهنگ خاص ایرانی-اسلامی، میل به همکاری در نهاد شهروندان وجود دارد، تنها نیاز است که مدیران این علایق را با برنامه‌ریزی مناسب، هدایت کنند تا از توان این بخش بتوان استفادهٔ بهینه کرد. براساس یافته‌های این تحقیق، ورزش در استان فارس، به‌صورت یکپارچه توسعه نیافته است. برای درک میزان این عدم توازن، نیاز است که شاخص‌های معرفی‌شده در این پژوهش، از سوی ادارهٔ کل ورزش و جوانان استان فارس، جمع‌آوری شود تا با استفاده از روش‌های کمی آماری بتوان به تصویری روشن از این مسئله رسید. بررسی یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که برخی از ابعاد توسعه‌یافتگی ورزش در سال‌های گذشته به‌طور کلی مورد غفلت واقع شده و ارزیابی‌های این حوزه به شکل ارائه گزارش کار از سوی ادارات ورزش و جوانان در آمده است. این در حالی است که فرایند توسعه، به‌ویژه در مورد ورزش که براساس گفتهٔ برخی جامعه‌شناسان، سازوکاری پویا و منحصر به فرد دارد، بسیار پیچیده است. بدین منظور برای دست یافتن به میزان توسعه‌یافتگی ورزشی یک منطقه، همچنین امکان مقایسهٔ آنها، باید به سمت

پژشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 دانشگاه جامع علوم انسانی

منابع و مآخذ

۱. دعایی، حبیب‌الله. (۱۳۸۵). "مدیریت توسعه". مشهد: بیان هدایت نور وابسته به مؤسسه فرهنگی بیان. ص ۳.
۲. زنگی آبادی، علی و اکبری، محمود. (۱۳۸۹). "ارزیابی و تحلیل میزان توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان فارس". محیط‌شناسی، سال ۳۷، ش ۵۹، صص ۱۲۲-۱۱۳.
۳. زیاری، کرامت‌الله. (۱۳۸۸). "اصول و روش‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای". چ هشتم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ص ۳.
۴. زیاری، کرامت‌الله. (۱۳۷۹). "سنجش درجه توسعه‌یافتگی فرهنگی استان‌های ایران". فصلنامه علوم اجتماعی، ش ۱۶، صص ۹۱-۱۰۴.
۵. صادقی آرانی، زهرا و میرغفوری، سید حبیب‌الله. (۱۳۸۹). "تجزیه و تحلیل وضعیت توسعه‌یافتگی ورزشی استان‌های ایران طی سال‌های ۸۵-۱۳۸۴". پژوهش در علوم ورزشی، ش ۲۴، صص ۱۲۰-۱۰۳.
۶. طرح جامع تربیت بدنی کشور. (۱۳۸۲). سازمان تربیت بدنی جمهوری اسلامی ایران، مجری طرح شرکت راد سامانه، ص ۲.
7. Beneforti, M., Cunningham, J. (2002). "Investigating indicators for measuring the health and social impact of sport and recreation programs in indigenous communities". Australian Sports Commission and Cooperative Research Center for Aboriginal and Tropical Health, Darwin Australia, Casuarina, p: 4. Available from: www.ausport.gov.au.
8. Bourdieu, P. (1978). "Sport and social class". Social Science Information, 17(6), pp: 819-840.
9. Coalter, F. (2010). "The politics of sport-for-development: Limited focus programs and broad gauge problems?" International Review for Sociology of sport, 45(3), pp: 295-304.
10. Gratton, C., Shibli, S., Coleman, R. (2005). "Sport and economic regeneration in cities". Urban Study, 42(5-6), pp: 985-999.
11. Levermore, R. (2008). "Sport: a new engine of development?" Progress in Development Studies, 8(2), pp: 183-90.
12. McCartney, G., Hanlon, Ph., Bond, L (2013). "How will the 2014 commonwealth games impact on Glasgow's health, and how will we know". Evaluation, 19(1), pp: 24-39.
13. Schlenkorf, N. (2012). "Sustainable community development through sport and events: A conceptual framework for sport-for-development projects". Sport Management Review, 15(1), pp: 1-12.